

Jewish medicine had a well-developed infrastructure. Upon learning archives, the author finds that in addition to Jewish hospitals, local communes were also hygienic society and international charities. In particular, the Society for the Propagation of Hygiene among the Jewish population, the medical commission «Joint Distribution Committee», Association of Public Health of the Jewish population in Poland. The author also draws attention to the attitude of the Polish occupation authorities to Jewish health institutions. He concludes that, as Ukrainian, Jewish society were subject to constant supervision of the Polish government, which sometimes interfered with their activities in view of the policy of captivity.

Keywords: Eastern Galicia, medical care, Jewish hospital, Society of Hygiene, infectious disease, epidemic.

УДК322(=162.1)(477)«1923/1939»

Роман ЛАГІШ
(Київ)

ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНА ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ У СХІДНИХ ВОЄВОДСТВАХ II РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

У статті проаналізовано напрямки церковно-релігійної політики керівництва II речі Посполитої на теренах Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя на шляху до асиміляції та «окатоличення» українського населення. Зокрема, описано методи та засоби впливу на дві основні конфесії українців – Греко-католицьку та Православну церкву.

Ключові слова: східні воєводства Польщі, Греко-католицька церква, Православна церква, конкордат, ревіндикація.

Територіальні надбання на сході внаслідок підписання Ризького мирного договору поставили перед польськими урядовцями низку складних завдань, пов'язаних з економічною, соціально-культурною інтеграцією заселених здебільшого українцями територій. Переважна частина польського політикуму підтримувала жорсткий курс на асиміляцію, колонізацію місцевого населення, а також нав'язування йому невластивих форм суспільного життя. У релігійній сфері це набуло вигляду неприхованого протекціонізму римо-католицькій церкві, преференціювання її інтересів навіть на тій території, де вона не мала канонічного впливу. Влада намагалася інтенсифікувати національну асиміляцію, використовуючи релігію й церкву як інструмент інтеграції некатолицького населення з польською державністю. Відтак визначальною тенденцією міжконфесійних стосунків, а також державної політики у релігійній сфері став їх тісний синкретизм з міжнаціональними взаєминами.

Особливість ситуації полягала в тому, що незважаючи на VII статтю Ризького договору, яка передбачала право українців у межах внутрішнього законодавства культивувати свою рідну мову, створювати і підтримувати свої школи, розвивати свою культуру, безперешкодно влаштовувати життя церкви і вільно виконувати релігійні обряди¹, уряд Польщі здійснив низку політичних та економічних заходів у плані їх асиміляції. Тим більше, що згідно з Версальським договором, який 28 червня 1919 р. уклали США, Великобританія, Франція, Італія, Японія і Польща, польський уряд взяв на себе односторонні зобов'язання забезпечити своїм національним меншинам усю повноту політичних і громадянських прав. Відповідно до конституції Польської держави 1921 р. у статтях 109–110 підтверджувала правовий статус національних меншин згідно з нормами міжнародного права та гарантувала їм відповідні права й свободи². Однак це аж ніяк не вплинуло на формування державної національної політики міжвоєнної Польщі, рівноправність гарантувалася лише теоретично, щоб отримати від західних держав схвалення східних кордонів, а на практиці усі зобов'язання були перекреслені.

Особливе місце у національній політиці II Речі Посполитої займали Волинь, Полісся, Холмщина та Підляшшя, землі, які раніше входили до складу Російської імперії та відзначались специфікою укладу політичних, економічних, національних та міжконфесійних стосунків. Населення цих українських територій II Речі Посполитої було неоднорідним і різнилося за рівнем національної свідомості та культурним розвитком. Однак практично усе населення підпорядковувалось юрисдикції Православної Церкви, яка під впливом царського самодержавства перетворилася на засіб русифікації³. Як наслідок, всупереч Ризькому й Версальському договорам та і самій польській конституції головними об'єктами асиміляторської політики державної машини від сейму до уряду та повітових властей стає церква.

Саме втручання та утиски з боку польського керівництва у церковно-релігійне життя суспільства східних воєводств стає найбільшчим питанням українців того часу, оскільки належність до своєї Церкви виступала основою їхньої ідентичності. Це однаково стосувалося як галицьких греко-католиків, так і православного населення Холмщини, Волині, Полісся та Підляшшя. Греко-католицька церква, беззаперечно, була найбільшою та найвпливовішою організацією галицьких українців, а її діяльність мала визначальний вплив на українське державотворення. Саме належність до ГКЦ ідентифікувала національну належність українців Галичини, зберігала українську окремішність краю, допомагала їм попри всі історичні катаклізми втримати «український» дух. Уніатська церква стала єдиним чинником східногалицького сус-

пільства і мала колосальний авторитет та довіру усіх верств населення.

Відтак відносини Польської держави і ГКЦ у міжвоєнному періоді характеризувалися протистоянням між ними у царині національно-культурних прав українців. Законодавчим актом, який намагався унормувати певною мірою ці відносини і юридично їх оформив, став конкордат від 10 лютого 1925 р., підписаний між Апостольською Столицею і Польщею⁴. Конкордат встановлював права та обов'язки у стосунках між польським державним апаратом, який виражав інтереси польського населення, й ГКЦ, українською за своєю сутністю.

Відповідно до цього договору, з одного боку, ГКЦ була поставлена в рівні умови з РКЦ, а з іншої – все католицьке духовенство повинно було принести присягу на вірність Польщі, до того ж Польща отримала право втручатися в діяльність ГКЦ. Проте найважливішим положенням в інтересах Польщі стало те, що діяльність Греко-Католицької Церкви повинна була обмежуватись трьома єпархіями (Львівською, Станіславівською, Перемишльською), а «духівництво і вірні всіх обрядів, що перебували поза своєю єпархією, підлягають владі місцевого правлячого римо-католицького єпископа, згідно з канонічними правилами»⁵. Отже, конфесійна межа відповідала «Сокальському кордону», проте відкрито суперечила планам поширення унії за межами Східної Галичини, тому аж ніяк не могли задовольнити греко-католицьке духовенство.

Підписання конкордату та складання присяги єпископату ГКЦ на вірність Польській Речі Посполитій (8 вересня 1925 р.) лише активізували процес боротьби за дотримання прав, які гарантувалися українцям законами і договорами. Духовенство гостро реагувало на несприйняття польським політикумом та соціумом української ідеї загалом, на ігнорування бажання українців мати свою вищу школу, на шкільну політику, дискримінацію української мови і культури, на політичні репресії, на денационалізацію Холмщини, Волині, Полісся та Підляшшя. Особливо митрополит Андрей клопотався про те, щоби ГКЦ було допущено до місіонерської діяльності на терени південно-східних воєводств Польщі⁶.

Виняткова роль у відстоюванні національно-культурних прав українців належить митрополиту Андрею Шептицькому, який був загальною визначною не лише духовним, а й національним лідером українського населення Західної України. Він зумів у міжвоєнний період розвинути власну культурну, освітню, виховну, господарську, добродійну діяльність Церкви, пріоритетними завданнями якої було виховання українців у релігійно-національному дусі⁷. Сьогодні його діяльність дуже високо оцінюється як українськими, так і зарубіжними дослідниками, проте у міжвоєнний період

вона гостро засуджувалася широким польським загалом і сформувала його постать як найбільшого зрадника та ворога Польської державності.

Православна Церква в межах Польської держави налічувала 3,8 млн. віруючих, у тому числі приблизно 2,7 млн. українців (решту – білоруси та росіяни). За переписом 1921 р. більшість православних християн мешкали на Волині – 1 млн. 238 тис. 353 (75,38 %). Крім того, у цьому регіоні налічувалося 182 тис. 127 римо-католиків (11,09 %), 181 тис. 571 (11,05 %) іудеїв, 40 тис. 816 представників інших конфесій (2,48 %)⁸. Церковно-адміністративно Православна Церква у Польщі поділялася на чотири єпархії: Варшавсько-Холмську (40 парафій), Гродненську (150 парафій), Пінсько-Новогрудську (200 парафій) та Волинську (750 парафій)⁹. Серед фахівців досі не існує одностайності в оцінці кількості віруючих різних конфесій. До певної міри це пояснюється критичним ставленням до офіційної польської статистики, якій, на думку окремих авторів, була притаманна тенденція до применшення українського національного компоненту в усіх його виявах, в тому числі й релігійному.

Визначальною тенденцією державної церковної політики Польщі у міжвоєнний період став курс на «окатоличення» українців. Влада намагалася інтенсифікувати національну асиміляцію за рахунок релігії і РКЦ, використовуючи їх як інструмент інтеграції не католицького населення з польською державністю. Основним «каменем спотикання» на шляху реалізації ідеї «окатоличення» східних воєводств Польщі була Православна Церква, тому саме врегулювання стосунків держави з цією церквою розглядалося як першочергове завдання релігійної політики.

Особливість Православної Церкви у Польщі полягала в тому, що переважна більшість її віруючих були українцями, натомість найвищі ієрархи та духовенство – росіянами. Окрім того, значна частина православного кліру вороже ставилася як до Польської держави, так і до національних прагнень українського населення, оскільки мала проросійські настрої та бажала возз'єднання із Російською Православною Церквою, що загрожувало державності Польщі. Тому польській державі довелося маневрувати між наростаючим українським національно-церковним рухом та реакційним духовенством і керівництвом Церкви, щоб перетворити її спочатку на лояльну до існуючого устрою, а згодом і на підтримуючу силу¹⁰. Перевага тієї чи іншої політичної течії в Польщі змінювала лише акценти церковної політики, мета ж залишалася одна – перетворити православних українців на лояльний до існуючого ладу елемент шляхом державної, церковної та національної асиміляції.

Позиція духовенства Православної Церкви викликала протести серед віруючих українців, які розпочали боротьбу за українізацію Церкви. Поль-

ські власті негативно ставились до ідеї українізації православ'я, побоюючись його зближення з греко-католиками – як на ґрунті релігійному, так і національно-визвольному. Але все ж таки докладали чимало зусиль для відокремлення Православної Церкви від московського центру¹¹, оскільки це питання розглядалося польськими урядовцями як «ліквідацію наслідків поневолення, здійснюваного ворожою полякам Російською імперією». Саме цей фактор, як вважали польські державні чинники, викликав «проблему співвідношення дійсних потреб православного віросповідання, необхідність пристосування кількості парафій і церков до кількості віруючих, а також ревідикацію й репарацію поунійних дібр, які присвоїла православна церква»¹².

У 1924 р. за наполяганням польського уряду Православна Церква розірвала зв'язки з Московською патріархією та отримала статус автокефальної. Очевидно, що таким кроком польська влада сподівалась послабити позиції Православної Церкви на «східних кресах», а також посіяти ворожечу серед православних, які поділилися на прихильників автокефалії та противників, які намагалися усілякими засобами зберегти зв'язок з РПЦ. Використовуючи лояльність вищих ієрархів Православної Церкви, польські урядовці намагалися залучити їх до співпраці з державою. До тієї частини православного духовенства, яка противилася, застосовувалася тактика його застрашування, інтернування та депортації за межі Польщі¹³.

З приходом до влади Ю. Пілсудського (1926 р.) та Г. Юзевського (1928 р.) процес українізації православ'я розгортається з новою силою. Г. Юзевський вважав, що українізація Православної Церкви дасть можливість нормалізувати польсько-українські відносини, оскільки одночасно запобігатиме виникненню почуття ненависті у випадку насильницького «окатоличення» та зменшить почуття патріотизму у випадку відновлення незалежності України або імперських амбіцій Росії¹⁴.

Приміром, 29 червня 1931 р. було утворене Волинське українське об'єднання (ВУО), яке отримало підтримку з боку польського уряду, та завдяки підтримці воєводи члени цієї політичної партії служили в польських урядових установах¹⁵. У декларації ВУО вказувалось, що «ВУО має на цілі й захист духовної культури українського народу, прямує до того, аби в Автокефальній Православній Церкві в Польщі додержано було всі права соборності, і щоб український нарід мав церковну ієрархію рідну йому по національності і духу, і щоб Службу Божу правилось на мові, зрозумілій українському народові»¹⁶. Зауважимо, що модель Української Православної Церкви, проте незалежної від держави, активно намагалися реалізувати українські громадські діячі. Ішлося про таку Церкву, яка мала бути своєрідною інституційною формою життя українців, однак, як виявилось, це було не на часі.

Загалом упродовж 1921 – 1936 рр. польський уряд щодо Православної Церкви провадив політику «доброчинного нейтралітету», розраховуючи на те, що православні ієрархи допоможуть йому її полонізувати¹⁷. Тому, коли польським властям не вдалося реалізувати ці плани, оскільки духовенство за будь-яку ціну намагалося зберегти російський характер Церкви, на практиці почала втілюватися у життя програма ендецької національної політики. Новопризначений маршал II Речі Посполитої Едвард Ридз-Смігли (1936 р.) бере курс на ліквідацію наслідків «волинської політики» Г. Юзевського¹⁸. В межах нової політики не йшлося уже про відділення Православної Церкви від російського центру або її українізацію, натомість основним завданням стояло – максимально обмежувати ресурси та впливи православ'я на місцеве населення і розгортати широкомасштабну насильницьку кампанію навернення православних до католицизму.

Безсумнівний вплив на державну політику щодо православ'я в Польщі мало прагнення Католицької Церкви до ревідикації маєтків, сакральних об'єктів, якими володіла Православна Церква після поділів Польщі. РКЦ не хотіла допустити рівноваги й рівноправності віровизнань у Польщі, оскільки вважала, що після російського панування абсолютна пріоритетність на цих територіях повинна належати виключно їй. Імпульс ревідикації дало розпорядження Комісара Східних Земель від 7 жовтня 1919 р.¹⁹. Відтак уже в 1919 – 1920 рр. у східних воєводствах Польщі в православних було відібрано близько 400 храмів²⁰. Ревідикаційні акції мотивувалися відстоюванням історичної справедливості, тобто влада намагалася повернути Католицькій Церкві матеріальні та духовні позиції, втрачені внаслідок прилучення уніатських епархій до Православної Церкви.

Після підписання Ризького мирного договору влада поступово, намагаючись зберегти суспільну стабільність, оскільки ревідикаційна кампанія значно посилила ворожість між православними та католиками, пригальмовує наступальну політику. Підтвердженням цього було послаблення на межі 1920-х – 1930-х рр. ревідикаційних акцій та офіційне ставлення влади до запитів РКЦ²¹. Як бачимо, політика державної влади щодо православних на початковому періоді не була чітко визначеною і діяла під тиском РКЦ, хоча вже і тоді зумовлювалася націоналістичною концепцією східної політики ендеків.

Нового удару Православній Церкві в Польщі було завдано в 1929 р., коли єпископи РКЦ внесли до судів позови з вимогами повернути Католицькій Церкві 724 православних храми (загальна кількість становила – 1169 споруд) та цілий ряд монастирів²². Незважаючи на те, що Найвищий Суд Польщі 20 листопада 1933 р. відхилив претензії єпископів, ініціатори цього етапу ревідика-

ції оперативно реалізовували свої наміри²³. Такі дії вони аргументували тим, «що було колись забране, мусить бути повернене назад», а також це є необхідним для забезпечення релігійних запитів римо-католицького населення, яке проживає на цих територіях і не має своїх сакральних споруд. Звичайно, цей аргумент був класично вдуманий і не мав жодної об'єктивної основи. Як зазначав О. Купранець, «у 65 місцевостях, в яких мали ревіндикувати церкви, не було жодного римо-католика; у 73 – не було більше 5; в 76 – не більше 20»²⁴. Проведення такої кампанії завдало непоправної шкоди православ'ю, оскільки у більшості випадків відняті в православних храми поступово занепадали й знищувалися.

Відстоюючи інтереси й законні права православного населення Польщі, велику роботу в цьому напрямі здійснило керівництво Православної Церкви. З цієї метою рішенням Св. Синоду від 22.03.1930 р. створено спеціальні «Єпархіальні комітети для захисту прав Православної Церкви», які очолювали місцеві єпископи. Керівником усієї акції із захисту прав Православної Церкви митрополит Діонісій призначив завідуючого правничим відділом митрополії адвоката К. Николаєва, а консультантом – адвоката З. Римовича, діяльність яких особисто контролював сам митрополит²⁵. Комітети збирали документальні підтвердження прав православних на культові споруди та їхнє майно, детально встановлювали й оприлюднювали віросповідну належність населення в усіх тих місцевостях, де мала відбутися ревіндикація. Однак лише 10 храмів з усіх тих, які на той час було віднято в православних на користь римо-католиків, повернули власникам²⁶.

У другій половині 1930-х рр. в рамках реалізації програми «зміцнення польськості» на східних землях II Речі Посполитої уряд організував антиукраїнську акцію навернення православного населення у католицизм та масового руйнування православних церков на Холмщині, Підляшші та Волині. Більшість православних церков було перероблено на римо-католицькі або, що ще гірше, зруйновано²⁷. Приміром, наприкінці 1930-их років за незначний період було знищено 200 православних храмів, а 150 передано римо-католикам. Лише за два місяці – червень і липень 1938 р., на Холмщині було зруйновано 112 церков, у тому числі багато старовинних, збудованих у XII – XVI ст. Із діючих тут у 1914 р. 389 православних храмів у 1939 р. залишилося лише 59²⁸. Насильницькі методи та брутальність влади під час проведення ревіндикаційних акцій змусила РКЦ, яка була особливо зацікавлена у послабленні православ'я, офіційно відмежуватися від цих акцій²⁹. Пізніше під тиском широких кіл світової та української громадськості, які солідаризувалися в обстоюванні позиції Православної Церкви, польський уряд розпорядився припинити руйнування церков і репресії проти православних.

Втім, це не зупинило «ревіндикацію душ» – примусове навернення православних у католицизм, яка набула активної фази наприкінці 1937 р. – на початку 1938 рр. Полігоном проведення акції стала Волинь, що обґрунтовувалося політичною ситуацією, а також великим значенням цієї території з погляду державної безпеки та оборони. У примусу до віросповідної конверсії брали участь військові (корпус охорони прикордоння), а допомагала – адміністрація (державна та самоврядна). Католицька Церква офіційно не втручалась, починала лише діяти тоді, коли група православних «готова була прийняти католицизм»³⁰. Наскільки владі вдалося реалізувати свої плани, встановити проблематично. Однак дивлячись з історичної ретроспективи, можемо стверджувати, що це замість асиміляції православної людності призвело до протилежних напрямків – посилення процесу українізації Православної Церкви й пробудження національної самосвідомості українців (передусім на Волині).

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що керівництво II Речі Посполитої, проводило на Волині, Поліссі, Холмщині й Підляшші антиукраїнську політику, спрямовану на колонізацію, асиміляцію та окатоличення українського населення.

Особлива роль у процесі колонізації та асиміляції відводилася зміні релігійної ситуації. У досягненні своїх політичних інтересів державна влада намагалася використати місійний потенціал РКЦ. У цей час католицизм оцінювався державними органами як чинник націотворчий, трактувався прагматично як інструмент державної політики без найменшої релігійної мотивації. Церковна унія, з погляду державної інтеграції, виявилася неефективною і дала зворотні наслідки. Саме тому в період «другої незалежності» (1921 – 1939 рр.) державна влада намагалася максимально обмежити сфери впливу ГКЦ на Волині, Поліссі, Холмщині та Підляшші, а також була проти запровадження нового католицького обряду, вбачаючи в цьому небезпеку розвитку української та білоруської самосвідомості.

Щодо Православної Церкви у Польщі існувало дві концепції державної політики, які заперечували одна одну: перша орієнтувалася на її ліквідацію, а друга – на «організаційну перебудову» Церкви в потрібному державному напрямі. Практично протягом усього міжвоєнного періоду політика держави щодо Православної Церкви у Польщі залишалася незмінною – обмеження в матеріальному, територіальному та духовному впливах. Влада намагалася різними формами і методами колонізувати Православну Церкву: запровадження в церкві польської мови, зміна календаря, втручання у питання церковних призначень, обмеження діяльності братств. Однак ревіндикаційні акції посуті перекресли у свідомості право-

славного населення усі позитивні кроки польського уряду щодо Православної Церкви та призвели до пробудження антидержавних настроїв й загострення міжконфесійних стосунків.

¹ Документи зовнішньої політики СРСР. У 24 томах. – Т. 3. 1 июля 1920 г. – 18 марта 1921 г. – М.: Госполитиздат, 1959. – 702 с. – С.626.

² Гетьманчук М. Між Москвою та Варшавою: українське питання у радянсько-польських відносинах міжвоєнного періоду (1918 – 1939 рр.) / М. П. Гетьманчук. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 432 с. – С.235.

³ Гетьманчук М. Там само. – С. 237.

⁴ Бачинський А. Конкордат заключений між Апостольською Столицею а президентом Річи Посполитої Польської дня 10 лютого 1925, ратифікований Польським Сеймом і обов'язуючий з днем 2 серпня 1925 / А. Бачинський. – Львів: з друкарні видавничої спілки «Діло», 1925. – 54 с. – С.3.

⁵ Там само. – С.8.

⁶ Лагіш Р. Релігійна ситуація у Волинському воєводстві в умовах політики «католицизації» II Речі Посполитої (1920-1939рр.) // Православ'я в Україні. Зб. матер. III Всеукр. наук. конф. – К., 2013. – С. 454-461.

⁷ Бачинський А. Вказ. праця. – С.246.

⁸ Купранець О. Православна церква в міжвоєнній Польщі (1918 – 1939) / С. Купранець. – Рим, 1974. – 235 с.

⁹ Дорошенко Д. Православна Церква в минулому й сучасному житті Українського народу / Д. Дорошенко. – Берлін: Б.в., 1940. – 69 с.; ілюстр. – С.48.

¹⁰ Борщевич В. Українське церковне відродження на Волині (20–40-і рр. XX ст.) / В. Борщевич. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. – 254 с. – С.82.

¹¹ Ткачук В. Українізація православного церковного устрою на Волині в 1930-х рр. / В. В. Ткачук // Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. праць. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип. № 4. – С. 70 – 74. – С.71.

¹² Колодний А. Дискурс державно-церковної політики в II Речі Посполитій / А. Колодний // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16110722/religiyeznavstvo/diskurs_derzhavno-tserkovnoyi_politiki_rechi_pospolitii.

¹³ Гетьманчук М. Вказ. праця. – С.248.

¹⁴ Лагіш Р. Вказ. праця. – С. 454-461.

¹⁵ Цецик Я. Роль Українського національного-демократичного об'єднання у суспільно-політичному житті Волині у 1931-1935 рр. / Я. П. Цецик // Актуальні проблеми Вітчизняної та Всесвітньої історії. Збірник наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2010. – Вип. 19. – С. 136 – 142.

¹⁶ Декларація Волинського Українського Об'єднання // Українська нива. – 1931. – 15 липня – С. 5.

¹⁷ Перевізій В. Українська греко-католицька церква у східногалицькому суспільстві (20 – 30-ті роки XX століття) / В. Перевізій // Розбудова держави. – 1998. – № 11 – 12. – С. 122.

¹⁸ Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект / Б. Гудь. – Харків: Акта, 2011. – С. 355.

¹⁹ Пилипів І. До питання про міжконфесійні взаємини «великих» церков у II Речі Посполитій / І. Пилипів // Проблема історії України: факти, судження, по-

шуки: міжвідомч. зб. наук. пр. Вип. 16: На пошану доктора історичних наук, професора Станіслава Владиславовича Кульчицького з нагоди 70-річчя від дня народження та 50-річчя наукової праці: у 2 ч. / відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Інститут історії України НАН України, 2007. – Ч. 2. – С. 253.

²⁰ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУ у м. Львові). – Ф.358 (Шептицький Андрей-Олександр /1865–1944/, митрополит греко-католицької церкви, граф). – Оп.1. – Спр.64-А. – Арк.54.

²¹ Стоколос Н. Політика урядів міжвоєнної Польщі (1918 – 1939 рр.) щодо православної церкви й українців / Н. Г. Стоколос // Український історичний журнал. – 2005. – № 5. – С. 62.

²² Купранець О. Вказ. праця. – С.140.

²³ Колодний А. Вказ. праця.

²⁴ Купранець О. Вказ. праця. – С.141.

²⁵ Купранець О. Там само. – С.42.

²⁶ Колодний А. Вказ. праця.

²⁷ Сивіцький М. Історія польсько-українських конфліктів / Микола Сивіцький; / [пер. з пол. Є. Петренка]. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2005. – 344 с. – С.176.

²⁸ Гетьманчук М. Вказ. праця. – С.248.

²⁹ Стоколос Н. Вказ. праця. – С.62.

³⁰ Стоколос Н. Там само.

Роман ЛАГИШ
(Київ)

ЦЕРКОВНО-РЕЛИГІОЗНА ПОЛІТИКА ПОЛЬСЬКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В ВОСТОЧНЫХ ВОЕВОДСТВАХ II РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ

В статті проаналізовані напрямлення церковно-релігійної політики керівництва II Речі Посполитої на території Волині, Полесся, Холмщини та Подляшья на путі к асиміляції та «католизації» українського населення. В частині, описані методи та засоби впливу на дві основні конфесії українців – Греко-католицьку та Православну церкву.

Ключевые слова: восточные воеводства Польши, Греко-католическая церковь, Православная церковь, конкордат, ревиндикация.

Roman LAHISH
(Kiev)

ECCLESIASTICAL AND RELIGIOUS POLICY OF THE POLISH GOVERNMENT IN THE EASTERN VOIVODESHIPS OF THE SECOND POLISH REPUBLIC

The article examines the directions of ecclesiastical and religious policy of the Second Polish Republic on the way towards assimilation and Latinization of the Ukrainians on the territory of Volhynia, Polissia, and Cheim regions. In particular, the methods and means of influence on two major Ukrainian denominations, Greek-Catholic Church and Orthodox Church, are described.

Keywords: Polish Eastern Voivodeships, Greek-Catholic Church, Orthodox Church, concordat, revindication.